

pi.

sinds 1989

verschijnt tweemaandelijks www.pi-online.nl

THEMA ONDERWIJS

Grotiusgebouw Nijmegen	10
Spinoza Hall Utrecht	16
NBS en Melanchton Berkroden	22
Polakgebouw Rotterdam	30
Hubertus & Berkhoff Amsterdam	36
Mollercollege en Walewyc-mavo Waalwijk	42

COLUMN Chris Meplon	48
----------------------------	----

PRODUCTDOSSIER

De Bulb Heemstede	52
Productinformatie vloeren	54

VISIE

Van Ouwkerk Architecten Rotterdam	60
--	----

OPGELEVERD

Bibliotheek Sint-Pieters-Woluwe (B)	68
De Willemswerf Rotterdam	74
Leefmilieu Brussel	80

EVENEMENTEN

London Design Festival	86
Maison&Objet Parijs	90
Mood Brussel	96

PRODUCTINFORMATIE	100
-------------------	-----

ETCETERA	109
----------	-----

LONDON CALLING SHANGHAI	114
-------------------------	-----

Rust en symmetrie

Na een ingrijpende renovatie is de Spinoza Hall van de Universiteit Utrecht weer een goed, functioneel en flexibel onderwijsgebouw. Het gebouw is in gebruik en indeling geoptimaliseerd en zowel het exterieur als het interieur zijn zo veel mogelijk in ere hersteld.

FOTO LINKS
Loungebanken en een collegezaal op de tweede verdieping.

FOTO BOVEN
Een van de werkgroep ruimten op de eerste verdieping.

FOTO ONDER
De Spinoza Hall, een van de rijksmonumenten van de Kromhoutkazerne.

Het architectonisch ontwerp is van Maria Haag architectuur en Studio RTM, architectuur & onderzoek. Beide bureaus zijn onderdeel van SH2.0 – een samenwerkingsverband tussen Alsemgeest & Westerwoudt Architecten, Maria Haag architectuur, Studio RTM, constructeur Imd en installatieadviseur De Blaay-Van den Bogaard. De opgave is door SH2.0 als integrale ontwerp opdracht uitgevoerd.

De Kromhoutkazerne werd gebouwd vanaf 1910 naar een ontwerp van Kapitein der Genie P.J. Post van der Steur en in 1913 door de genie in gebruik genomen. Sinds 1992 wordt de kazerne gebruikt door de Universiteit Utrecht, dat er de internationale campus met het Engelstalige University College Utrecht en de Utrecht University School of Economics heeft gevestigd. In de Spinoza Hall – deels gebouwd in 1912 en voltooid in 1938 – zijn de faculteit Rechtsgeleerdheid, Economie, Bestuur en Organisatie en de faculteit Geesteswetenschappen gehuisvest. Het gebouw – een van de rijksmonumenten van de Kromhoutkazerne – kenmerkt zich door zijn symmetrie, een prominente kap en hoge verticale ramen.

Disbalans

Belangrijk uitgangspunt bij het ontwerp was het creëren van een onderwijsomgeving waarin zowel studenten als docenten en medewerkers optimaal kunnen presteren. Hoewel Spinoza Hall al langer in gebruik was als onderwijsgebouw, bleken de

Opdrachtgever **Universiteit Utrecht**
Ontwerpteam **SH2.0 V.O.F. Rotterdam**
Architectonisch ontwerp **Maria Haag architectuur, Rotterdam;**
Studio RTM architectuur & onderzoek, Rotterdam
Directievoering, kostenadvies en bestek **Alsemgeest & Westerwoudt Architecten, Rotterdam**
Installatieadviseur **De Blaay-Van den Bogaard, Rotterdam**
Constructieadviseur **IMd raadgevend ingenieurs, Rotterdam**
Grafisch ontwerp **Trossen los, Rotterdam i.s.m. Maria Haag architectuur**
Advies brandveiligheid en akoestiek **DGMR, Arnhem**
Vaste inrichting **Van Vliet, Barneveld**
Losse inrichting **Ahrend inrichten, Rotterdam**
Stoffering **Kvadrat, Amsterdam**
Systeemwanden **Qbiq, Alphen aan den Rijn**
Gordijnen **M+N Projecten, Delfgauw**
Glasfolies **MakeCover, Alphen aan den Rijn**
Akoestische plafonds **OWA, Amsterdam**
Verlichting **Arpalight, Bavel**
Vloeren **Forbo, Krommenie**
Keramische afwerkingen (wanden/vloeren) **Mosa, Maastricht**
Sanitair **Sphinx**
Uitvoering **J.P. van Eesteren Barendrecht (bouwkundig hoofdaannemer), Technisch Installatie Buro Van Dort, Utrecht (onderaannemer W-installaties), Verweij Elektrotechniek, Nieuwegein (onderaannemer E-installaties)**
Omvang **2.800 m² BVO**

ruimten niet langer passend voor het huidige onderwijsprogramma. Leslokalen waren te klein, verkeersruimten te smal en het interieur was gedateerd. De oorspronkelijk kenmerken van het gebouw waren nauwelijks meer te zien: “We troffen in het gebouw allerlei verminkingen aan die in de laatste dertig jaar waren toegevoegd”, vertelt Ewoud Netten van Studio RTM. “Daardoor was van de oorspronkelijke structuur niet veel meer zichtbaar. Zo waren de hoge ramen en de hoge kap op de tweede verdieping verstopt achter systeemplafonds en gemetselde binnenwanden. Er was een disbalans ontstaan met wat je in het monument zou moeten ervaren.” De verlaagde plafonds werden verwijderd, waardoor de verdiepingen nu weer hun volle hoogte hebben en de belangrijkste

FOTO BOVEN
Het portret van Spinoza op de begane grond.

FOTO MIDDEN
Een van de twee lounge ruimten, met openslaande deuren naar de patio.

FOTO ONDER
Loungebanken in het studielandschap op de tweede verdieping.

kwaliteiten van het gebouw – de prachtige lichtinval door de hoge ramen aan weerszijden en de spectaculaire hoogte van de tweede verdieping – weer kunnen worden ervaren. De nieuwe toevoegingen, zoals plafondeilanden en vaste inrichtingselementen, zijn los gehouden van de gevel, waardoor de leesbaarheid van oud en nieuw helder is gebleven. Bovendien bleven dankzij de plafondeilanden de hoge ramen intact.

Ook de luchtbehandelingsinstallaties voldeden niet meer aan de comforteisen van het huidige onderwijs en het aantal gebruikers. Deze werden geheel vervangen, waarbij op de kopse kanten van de zolderverdieping twee nieuwe luchtbehandelingskasten werden geplaatst, die een nieuwe routing voor de luchtkanalen mogelijk maken die past bij de vereiste beleving. Op de begane grond en eerste verdieping zijn de luchtkanalen zichtbaar tussen de nieuwe plafondeilanden, waarin ook de verlichting is aangebracht. Netten: “Op de tweede verdieping onder de kap wilden we geen luchtkanalen zien en daarom hebben we hier nozzles gebruikt, ook om een zo rustig mogelijk beeld te creëren.”

Helder

Door de toevoegingen in de loop der jaren was ook een andere belangrijke kwaliteit van het gebouw – de heldere symmetrie – onzichtbaar geworden. Om deze te herstellen, werd onder meer de centrale gang in het midden een klein stuk opgeschoven en verbreed. Hierdoor ontstaan aan één kant van de gang optimale werkgroepzalen voor dertig studenten en aan de andere kant diepere collegezalen en op de bovenste verdieping het studielandschap. De verschillende programmaonderdelen zijn symmetrisch in het gebouw gebracht, waardoor de herstelde symmetrie van het gebouw wordt benut en versterkt. Zo zijn functies als toiletten en koffieautomaten aan weerszijden van het gebouw op dezelfde plekken te vinden. De symmetrie zorgt er tevens voor dat gebruikers zich goed kunnen oriënteren en de verkeersstromen in de gangen en trappenhuisen optimaal worden verdeeld. Voor een goede oriëntatie zijn de gangen ook op elke verdieping weer anders. Aangrenzend aan de gangen is veel glas toegepast. Hierdoor valt het licht dwars door het gebouw, lijken de gangen breder, zijn er lange zichtlijnen en is het gebouw overzichtelijk en ruimtelijk. De transparantie zorgt ook voor meer veiligheid – nodig omdat er in het gebouw geen secretariaat of staf ruimten zijn die tot verhoogd overzicht leiden.

Sober

De Spinoza Hall telt zestien werkgroep ruimten, drie hoorcollegezalen en een groot studielandschap; daarnaast zijn er

FOTO BOVEN
**De tweede verdieping
 biedt verschillende
 zitmogelijkheden.**

FOTO ONDER
**Deel van het studie-
 landschap.**

individuele en groepsstudieruimten, een computerleerzaal en flexwerkplekken voor de docenten. Op de begane grond zijn aan de patiozijde van het gebouw twee loungeruimten met koffiehok. “Twee, om te zorgen dat de bewegingen worden gesplitst en er meer rust is in het gebouw”, stelt Netten. In de loungeruimten zijn nieuwe, openslaande deuren – symmetrisch en in de stijl van de bestaande kozijnen aangebracht. Hiermee is een relatie met de patio gecreëerd – waardoor dit niet meer slechts ‘kijkgroen’ is, maar ook een ontmoetingsplek voor studenten is geworden.

De werkgroep ruimten zijn verdeeld over de verdiepingen; op de bovenste verdieping onder de opengewerkte kap is ook het

studielandschap met individuele studieplekken. Doordat de werkgroepzalen hier een plafond hebben dat doorloopt naar het midden van de gang, zit de nok van de kap weer boven het midden van de gang, waardoor ook hier een rustgevend gevoel van symmetrie is ontstaan. In het landschap zijn verschillende soorten zitmogelijkheden, zoals speciaal ontworpen loungehoeken, grote en kleine tafels. De ontwerpers pleitten er tevens voor dat er een koffiehok in het studielandschap zou komen, “Zodat de studenten niet steeds door het hele gebouw moeten”, aldus Netten.

Rust speelt een belangrijke rol in het ontwerp en daarom is ook gekozen voor sobere kleuren. Netten: “Er komen veel mensen in het gebouw en die voegen zelf al voldoende kleur toe.” Op een groot deel van de vloer ligt bijvoorbeeld een warm lichtgrijs Marmoleum dat opgaat in het wit van het gebouw. In de onderwijsruimten ligt donker grijsbruin Marmoleum, waarbij de lichte vloer van de gangen één meter in die ruimten doorloopt – zichtbaar door de glazen wanden. “De gangen waren donker en smal, dat was een van de eerste dingen we moesten verbeteren”, vertelt Netten. “De maatvoering bood daarvoor echter maar beperkt ruimte. Door de vloer in de onderwijsruimten door te laten lopen, wordt de gang optisch verbreed.”

Op de glazen wanden van de werkgroep ruimten en collegezalen zijn prints aangebracht met stellingen van Spinoza. De prints tonen in facsimile de oorspronkelijke Latijnse teksten, naast moderne vertalingen in een strakke drukletter. “Hiermee refereren we uiteraard naar Spinoza, maar het is ook een verwijzing naar hoe oud en nieuw prachtig samengaan en hoe het oude nog steeds actueel kan zijn”, aldus Netten. De teksten werden gekozen in samenwerking met prof. dr. Piet Steenbakkers, universitair hoofddocent aan de faculteit

Geesteswetenschappen, die is gespecialiseerd in Spinoza. Ze zijn afkomstig uit originele drukwerken, waarvoor zelfs archieven in Londen en Berlijn werden geraadpleegd. Achter de teksten zijn hier en daar de ogen van Spinoza te ontdekken die in de onderwijsruimten ‘meekijken’. Op een wand op de begane grond is bovendien een groot portret van Spinoza aangebracht.

Duurzaamheid

In het ontwerp heeft duurzaamheid een centrale rol gespeeld. Door hierop vanaf het begin van het ontwerpproces sterk in te zetten, is het gelukt om de ambitie van de Universiteit Utrecht – gedefinieerd als een Breeam-score Very Good – waar te maken. Dit vindt men onder meer terug in de keuze voor duurzame materialen, extra thermische isolatie van de buitenschil en in de mogelijkheid om het gebouw eenvoudig aan te passen indien daar in de toekomst behoefte aan is. De renovatie was ook aanleiding om installatietechnisch duurzame maatregelen te treffen. Zo is er energiezuinige verlichting toegepast die in combinatie met bewegingssensoren en daglichtregelingen tot een verminderd energieverbruik leidt.

Behalve voor een zo hoog mogelijk comfort was ook de akoestiek een belangrijke aspect bij het verkrijgen van de gewenste Breeam-status. Omdat voor de gewenste akoestiek vanwege het beperkte plafondoppervlak niet alles in de plafonds kon worden aangepast, hangen er in de collegezalen wandpanelen in dezelfde maatvoering als de plafondpanelen. In het studielandschap zijn tegen de wanden beigebruine wandpanelen van vilt aangebracht. “Met name op de tweede verdieping zijn we tot het uiterste gegaan”, zegt Netten. “Vanwege het monumentale karakter hebben we hier namelijk een kostbaar akoestisch systeem toegepast. Omdat we daarmee net niet de vereiste nagalmtijdbeperking haalden, hebben we door de toepassing van vilt panelen uiteindelijk wel het juiste resultaat bereikt.” Ook de gordijnen in alle lesruimten dragen bij aan de akoestiek, hoewel ze daar volgens Netten voor de akoestiek niet per

BOVEN
Plattegrond begane grond.

MIDDEN
Plattegrond eerste verdieping.

ONDER
Plattegrond tweede verdieping.

FOTO ONDER
Collegezaal op de eerste verdieping.

se noodzakelijk waren. “We hebben bewust voor gordijnen gekozen, omdat daarmee het monument beter tot zijn recht zou komen dan met het oorspronkelijk geplande elektrische zonverduisteringssysteem. Bovendien zou het laatste onnodig duur zijn.”

Spinoza Hall werd vorige maand officieel geopend en de gebruikers zijn unaniem enthousiast. Het gebouw wordt als veilig en rustig ervaren, en dankzij de heldere indeling zijn de oriëntatie en de organisatie weer duidelijk. En, zo hoorde Netten bij de opening, “mensen vinden het een zeer prettige omgeving.”

www.mariahaag.nl
www.studio-rtm.nl